

УДК 378.015.31-057.87:172

ІРИНА ДУДКА

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються питання патріотичного виховання студентської молоді як складника громадської діяльності вищого навчального закладу. Патріотичне виховання визначається як планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто належного ставлення до Батьківщини та до представників спільних культур або країни. Компоненти патріотичного виховання студентської молоді (когнітивний, етноідентифікаційний, емоційно-мотиваційний та практичний) обумовлені традиційно високим ступенем громадської активності студентства в державотворчих процесах, розбудові інститутів правової держави і є невід'ємними атрибутами громадської діяльності вищого навчального закладу.

***Ключові слова:** патріотизм, патріотичне виховання, Батьківщина, студентська молодь, громадська діяльність вищого навчального закладу.*

Актуальність дослідження. Одним із показників духовно-морального розвитку особистості є ставлення до своєї країни, її духовних та культурних цінностей, до співвітчизників. Зміни, що відбулися в суспільній свідомості за останні роки, невизначеність і суперечливість у питаннях державотворчої ідеологічної доктрини призвели до того, що наше суспільство фактично позбавилося ціннісних орієнтирів, суперечливими стали його духовні й моральні ідеали. Внаслідок цього ціннісні установки молоді формуються багато в чому як агресивні та руйнівні стосовно особистості, родини, держави. Особливої руйнації зазнають патріотичні почуття молодого покоління. У зв'язку з цим виховання патріотизму як духовно-моральної якості студентської молоді, майбутньої інтелектуальної, культурної, політичної, бізнесової еліти України, є сьогодні одним із пріоритетних завдань не тільки у педагогічній науці, але й у процесі державотворення. Патріотизм – це любов до своєї Батьківщини – України, усвідомлення своєї причетності до неї, переживання разом із нею перемог і проблем. Провідним шляхом вирішення означеного завдання є ефективна громадська діяльність вищого навчального закладу, яка спрямована на патріотичне виховання студентської молоді.

Громадська діяльність вищого навчального закладу – це реалізація демократичних засад у структурі, функціях, формах, методах спільної діяльності

громадських інститутів, професійних організацій і асоціацій із вищими навчальними закладами; цілеспрямованість громадської діяльності ВНЗ, що ґрунтується на добровільному встановленні його громадою соціально значущих обов'язків адміністрації, викладачів, співробітників і студентів із урахуванням специфіки регіону та політичного і соціального положення держави. Така співпраця базується на збалансуванні громадських взаємин, які сприяють становленню і розвитку громадянського суспільства в Україні та впливу відповідного громадського середовища на виховання студентської молоді.

Формування особистості самосвідомого, відданого державі та власним духовним і морально-етичним ідеалам патріота-українця відповідає положенням Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, спрямованої на виховання патріотизму та утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, поваги до національних надбань українців, культури поведінки, бережливого ставлення до природи, розвиток мотивації до праці. При цьому неодмінною має стати реалізація ефективних механізмів системної взаємодії органів влади, інститутів громадянського суспільства та вищих навчальних закладів у досягненні визначених цілей.

Аналіз останніх публікацій. Проблема студентської громадської діяльності вивчалася досить детально в дослідженнях історичного характеру (С. Ашевський, Р. Видрін, Г. Енгель, В. Горохов, П. Капніст, С. Мельгунов). Окремі аспекти розглядалися у контексті діяльності молодіжних об'єднань України (І. Андрухін, І. Головенького, В. Міяковського, В. Орлова, В. Сушка, С. Черкасової, Н. Якушко). Певні проблеми студентської громадської діяльності було відображено в дослідженнях виховної діяльності сучасних спілок молоді (М. Баяновська, М. Окаринський, Н. Онищенко, Л. Ярова).

Проблемам, пов'язаним із вихованням патріотизму молодого покоління, присвячені численні дослідження провідних українських науковців: взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качури, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплужного, Ю. Римаренка, О. Сухомлинської, Г. Шевченко та ін.; національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмахович, М. Щербань та ін.; розвиток теорії та практики виховання, в тому числі національного і патріотичного, на засадах православної моралі досліджено в роботах М. Євтуха, В. Зеньківського, Т. Тхоржевської, К. Ушинського тощо. На думку вченої Г. Шевченко, ефективним шляхом виховання духовно-моральних якостей особистості, до яких належить і патріотизм, є використання у педагогічному процесі засобів мистецтва. Велику допомогу в процесі теоретичного усвідомлення нових тенденцій у вітчизняній науці надає вивчення робіт І. Беха, К. Чорної, які в основу патріотичного виховання ставлять національну свідомість та наголошують на усвідомленні безперечної цінності Батьківщини [2, с. 27].

Мета статті – розглянути патріотичне виховання студентської молоді як складову громадської діяльності вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна громадська діяльність вищого навчального закладу ґрунтується на вимогах Національної доктрини розвитку освіти, Білої книги національної освіти, сучасних наукових досліджень, здійснених у галузі педагогіки.

Серед переваг громадської діяльності виокремлюємо незалежність дій органів студентського самоврядування у спільній діяльності з адміністрацією та викладацьким колективом вищого навчального закладу, широку соціальну базу для участі студентської громадськості в співуправлінні й діяльності ВНЗ, практику відкритих і публічних обговорень і ухвалення рішень щодо громадського виховання та заохочення ініціативи студентської молоді.

Недоліків громадської діяльності полягають у недостатності ресурсів й обмеженості можливостей фінансування проектів розвитку з громадянського виховання, недостатній рівень професіоналізму більшості учасників.

Значну роль у розумінні сутності феномену громадської діяльності відіграють її принципи: незалежності й паритетності взаємодії органів студентського самоврядування з громадськими організаціями; комплексного використання економічних ресурсів органів студентського самоврядування; цільової спрямованості діяльності адміністрації, викладачів, співробітників і студентської молоді на реалізацію потреб та інтересів учасників виховного процесу ВНЗ; правової обґрунтованості домагань студентської молоді на участь у громадській діяльності ВНЗ на місцевому, регіональному і центральному рівнях; відкритості та гласності, згідно з якими діяльність адміністрації, викладачів, співробітників та студентів відкрита для всіх учасників виховного процесу і забезпечується отриманням інформації; свободи й самодіяльності, що означає можливість кожного суб'єкта вільно вибирати методи й засоби здійснення громадської діяльності та виявляти при цьому активність та самодіяльність.

Основною метою громадської діяльності вищого навчального закладу є інтеграція та партнерське горизонтальне управління на основі врахування громадської думки студентів і залучення їх до ухвалення громадських рішень в інтересах людини, соціуму, влади. Предметом громадської діяльності ВНЗ є взаємоузгодження дій адміністрації, викладачів, співробітників і студентів із метою розвитку громадського виховання. Основою громадської діяльності ВНЗ є патріотичне виховання.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу й прояву патріотичних почуттів та нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Одним із пріоритетних напрямків організації виховної та громадської роботи у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка є активне формування у молодій людини відчуття патріотизму, любові до власної Вітчизни та рідного краю. Відзначимо, що патріотичне виховання покликане виховувати у молодій людини високі моральні ідеали, почуття жертвовного служіння Батьківщині. Відомо, що основні риси громадянина формуються в молодому віці під впливом загальнонародних цінностей, у взаємодії особистості з суспільством, яке на кожному етапі репрезентують родина, школа та різноманітні колективи [4, с. 170].

Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто належного ставлення до Батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання включає розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнародного спілкування; прагнення працювати на благо рідної країни, її народу. Має застосовування як у сім'ї та школі, вищих навчальних закладах, так і в державних і громадських організаціях, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ж відношення [3, с. 39].

Актуалізація проблеми патріотичного виховання студентської молоді зумовлена традиційно високим ступенем громадської активності студентства в державотворчих процесах, розбудові інститутів правової держави, які є невід'ємними атрибутами сучасного громадського суспільства.

Процес формування патріотизму спрямований на підготовку молодій людині до активного громадського життя, також виховання у нього діяльної позиції щодо поточної суспільно-політичної ситуації. Патріотичне виховання слугує інтересам суспільства, оскільки захищає базові національні цінності, що визначають головні ментальні риси та особливості українців.

Патріотизм як почуття особливої любові до Батьківщини є ознакою духовності. Бездуховна людина не може мати патріотичних почуттів узагалі. Патріотизм як любов до свого народу, нації, Батьківщини є рисою внутрішньої свободи добровільного самовизначення особистості; означає духовну зрілість, усвідомлення безперечної цінності своєї країни. Патріотичне виховання складається з системи певних компонентів [1, с. 55].

Когнітивний компонент патріотичного виховання містить цінності патріотичного спрямування, у яких акумулюються знання про державу, народ, його історію та сучасність. Даний компонент визначається розумінням атрибутів власної держави, своїх прав і обов'язків, переконанням у розвитку України як демократичної держави та розумінням важливості саморозвитку для всього сприяння зміцненню державності й суспільного добробуту.

Етноідентифікаційний компонент постає як досвід ідентифікації особистості з етносом, його традиціями й культурою. Він виявляється

у здатності включатися в діяльність, спрямовану на пізнання культури й традицій свого регіону для збереження цих надбань для майбутніх поколінь.

Емоційно-мотиваційний компонент – це багатство почуттів, переживань, потреб, мотивів патріотичного спрямування. Цей компонент формується в процесі навчальної, краєзнавчо-пошукової, предметно-перетворювальної діяльності, спрямованої на збереження історичної пам'яті рідного краю, пам'яток культури, ушанування визначних осіб конкретного регіону. Наявність переживань, потреб та мотивів патріотичного спрямування дозволяє активно включатися в різноманітні види діяльності.

Практичний компонент – здатність до предметно-перетворювальної, краєзнавчо-пошукової діяльності та роботи зі збереження рідної природи й пам'яток національної культури. У практичному компоненті суттєвим є виявлення пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних умінь та вмінь суб'єкт-суб'єктної взаємодії як основи патріотичних навичок.

Формування пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних, емпатійних навичок створює умови для розвитку патріотичних почуттів які, завдяки зміцненню внутрішньої мотивації, є основою становлення патріотичних переконань.

На відкрите запитання «Що є у Вашому розумінні «патріотизм»?», студенти відзначили, що це насамперед любов до своєї країни, Батьківщини (81 %). Таке пояснення «патріотизму» характерне для переважної більшості опитаних. Решта респондентів зазначили, що їм складно чітко охарактеризувати дане поняття.

Справжні патріоти, на думку студентів, повинні дотримуватися національних звичаїв та традицій (36%); знати історію своєї держави, відстоювати її інтереси (21%); розмовляти українською мовою (17%); вболівати за проблеми України (13%); радіти її успіхам (11%). Лише 2% опитаних не визначилися з поняттям «патріотизм».

Прояви національно-патріотичного виховання у сім'ї студенти відзначили наступними відповідями: спілкувались виключно українською мовою (12%); читали українські народні казки (18%); співали українські колискові (23%); дотримувались більшості національних звичаїв та традицій (25%); сформували уявлення про поняття «Батьківщина» (8%); розповідали цікаві історії про героїв України (11%); їздили на екскурсії Україною (3%).

На запитання «Чи відчували Ви патріотичне виховання в університеті?» 55% відповіли – «так», 45% – «ні». Студенти, які відповіли «так», вважають, що патріотичне виховання в університеті полягає в наступному: в масових молодіжних заходах, що покликані ознайомити з українською культурою та традиціями (42%); популяризації національної культури, національної ідеї при вивченні суспільних дисциплін (38%); організації поїздок визначними місцями України (12%); проведенні культурно-масових заходів, де звучать українські

народні пісні, танці (5%); організація зустрічей із видатними діячами України під час яких відбувається популяризація національної культури (3%).

На думку студентської молоді метою формування і розвитку патріотичних якостей молодих громадян України повинно стати поетапне досягнення такого духовного і культурного рівня стану українського суспільства, яке забезпечить повне виконання всіх завдань військового захисту України.

Багаторічний досвід співпраці між органами місцевого самоврядування та природничим факультетом Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка сьогодні актуалізується через удосконалення та розширення заходів і форм взаємодії. Зокрема, важливе залучення учнів загальної та професійної школи й усієї територіальної громади міста до щорічних реалізовуваних студентами природничого факультету заходів із прибирання територій, прилеглих до установ, виробництв, дендропарків, берегів річок, лісосмуг м.Полтави та Полтавської області; боротьби зі стихійними сміттєзвалищами на вулицях міста; створення загонів по боротьбі з бур'яном-алергеном амброзією полинолистою. Студентська молодь ініціює озеленення території міста та області (насадження дерев, створення «живих» огорож із рослин, розбивка клумб із квітів), допомогу в облаштуванні дитячих майданчиків у мікрорайонах міста; проведення конкурсів на краще подвір'я – все це виховує у громадян любов до рідного міста, малої Батьківщини, своєї держави; сприяє формуванню культури поведінки, почуття відповідальності та національної самосвідомості.

Громадська діяльність студентів у ПНПУ імені В.Г.Короленка складається з: громадської освіти та громадського виховання; військово-патріотичного виховання; правового виховання; морально-етичного виховання на основі вивчення традицій українського народу; соціального проектування та студентського самоврядування.

Вищеперелічені складники громадської діяльності реалізуються в університеті різними шляхами. Патріотичне виховання здійснюється як під час занять, так і під час позааудиторної роботи. Патріотичне виховання – це формування патріотичних почуттів, виховання готовності до захисту Батьківщини, воно покликане спонукати до фізичного вдосконалення, вивчення бойових традицій українського народу.

Протягом багатьох років педагогічний та студентський колективи вишу плідно співпрацюють із радою ветеранів. На багатьох святах, які проходять в університеті, присутні ветерани Великої Вітчизняної війни. До визначних подій у житті країни в університеті проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години.

У напрямку патріотичного виховання в університеті відбуваються різноманітні конкурси, змагання, форуми. У жовтні до Дня захисника України відбувся конкурс патріотичної пісні «З любов'ю до тебе, моя Батьківщино», було проведено Всеукраїнський студентський науковий форум «Патріотичне виховання як основа побудови громадянського суспільства та демократичної держави».

Велику роль у патріотичному вихованні молоді відіграють також екскурсії та походи. Традиційними стали поїздки студентів до м. Запоріжжя із відвідуванням історико-культурного комплексу на острові Хортиця та м. Києва у Національний музей історії Великої Вітчизняної війни.

Громадська діяльність ПНПУ імені В.Г.Короленка здійснюється за методом проектів. Пріоритетним напрямком у цій роботі є соціальне проектування, яке дає змогу студентам брати участь у громадському житті університету та міста. Прикладом такого проектування стала виховна година «Ми – не байдужі: зробимо територію міста кращою!». Проведення указанного проекту громадської спрямованості дало змогу привернути увагу студентів до проблем університету та мікрорайону, сприяло вихованню громадянських почуттів, самосвідомості, відповідальності молоді. На рівні університету реалізуємо проекти громадського спрямування «Вибори органів студентського самоврядування», «Я - громадянин України» тощо.

Одним із напрямів громадської діяльності ВНЗ є волонтерський рух. При Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка успішно діють студентські загони волонтерів, у яких є представники з кожної академічної групи. З метою підготовки постійних волонтерів Полтавська обласна організація Товариства Червоного Хреста України проводить семінари й тренінги за різними програмами. Студенти-волонтери беруть участь у проведенні різних акцій: Всеукраїнського місячника Червоного Хреста, «Від серця до серця», «Добро починається з тебе», «Милосердя», Дня святого Миколая, Дня донора. Волонтери проводять бесіди на санітарно-освітні теми, організують збір коштів, продуктів харчування, іграшок, канцтоварів тощо.

Громадська діяльність студентів – це навчання демократії, важливий засіб формування політичної культури. І в цьому напрямку важливою є робота з лідерами студентської молоді.

Висновки. Досягнення позитивних результатів громадської діяльності вищого навчального закладу можливе тільки при тісній співпраці адміністрації, викладачів, співробітників та студентської молоді, гуманізації відносин, прозорості прийняття рішень і визначення пріоритетними загальнолюдські принципи, права та свободи людини і громадянина, які базуються на патріотичному вихованні.

Патріотичне виховання спрямоване на формування у молодого покоління національної свідомості, любові до України, турботи про благо українського народу, вміння цивілізованим шляхом відстоювати права й свободи громадян, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві. Патріотичне виховання – це розвиток особистості, з високою національною самосвідомістю, готовністю до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, утвердження національного суверенітету держави.

Патріотичне виховання є складником громадської діяльності вищого навчального закладу, систематичною і цілеспрямованою діяльністю органів державної влади і громадських організацій із формування у студентської

молоді високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Березін А.М. Психологічні чинники формування національної свідомості / А.М. Березін. – К. : Практична психологія та соціальна робота, 2007. – 56 с.
2. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – Л.: Світ виховання, 2009. – 335 с.
3. Ігнатенко С.А. Виховання громадянськості студентської молоді: метод. посібник / С.А. Ігнатенко. – Х.: Айлант, 2008. – 103 с.
4. Кухаренко П.М. Формування громадської позиції сучасної молоді / П.М. Кухаренко, О.О Резнікова // Україна на зламі тисячоліть – 20 років незалежності (1991-2011) : зб. наук. пр. /Редкол.: Кобець А.С. (відп. ред. та ін.) – Д.:Вид-во «Придніпров'я», 2011. – Вип. 3. – С.169-174.

Стаття надійшла до редакції 22. 04. 2015

Дудка І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленко, Україна

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматриваются вопросы патриотического воспитания студенческой молодежи как общественной составляющей деятельности высшего учебного заведения. Патриотическое воспитание определяется как планомерная воспитательная деятельность, направленная на формирование у воспитанников чувства патриотизма, то есть соответствующего отношения к Родине, к представителям совместных культур или страны. Компоненты патриотического воспитания студенческой молодежи (когнитивный, этноидентификационный, эмоционально-мотивационный и практический) обусловлены традиционно высокой степенью общественной активности студенчества в процессах, развитии институтов правового государства и являются неотъемлемыми атрибутами общественной деятельности высшего учебного заведения.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, Родина, студенческая молодежь, общественная деятельность высшего учебного заведения.

Dudka I.

Poltava national pedagogical University named after V. G. Korolenko, Ukraine

PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS AS A COMPONENT OF SOCIAL ACTIVITY OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article considers the issues of patriotic education of student's youth as a public component of higher education. Patriotic education is defined as systematic educational activity aimed at instilling in the pupils a sense of patriotism, that is a good attitude for the Motherland and to the representatives of the joint cultures or countries. Components of patriotic education of student youth (cognitive, ethnocentrismo, emotional-motivational and practical) due to traditionally high degree of social activity of students in the process, the development of institutions of legal state and are essential attributes of the social activity of a higher educational institution.

Key words: patriotism, patriotic education, birthplace, college students, social activities higher education institutions.